

Multikulturní ošetrovatelství, problematika menšin a ošetrovatelská péče I.

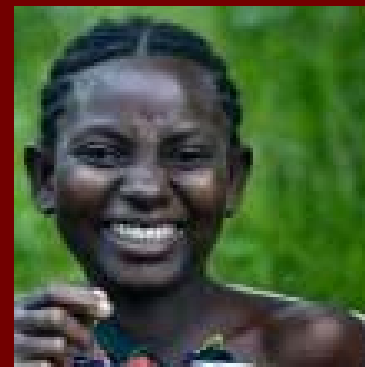
Bc. Lucie Krejčí

Motto:

„Pokud mají lidé přežít ve zdravém, pokojném a smysluplném světě, pak musí sestry a další zdravotničtí pracovníci pochopit jejich různá kulturní přesvědčení, kulturní hodnoty a životní styl, aby byli schopni poskytovat kulturně uzpůsobenou prospěšnou zdravotní péči.“

Madeleine Leiningerová

Osnova:

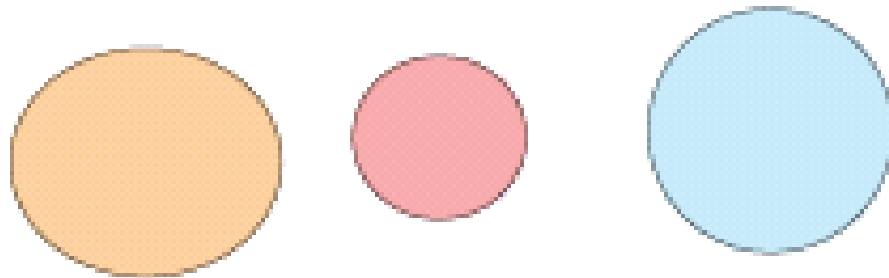
- Základní pojmy
- Faktory ovlivňující transkulturní ošetřovatelství.
- Proč je třeba transkulturního přístup českého ošetřovatelství?
- Model vycházejícího slunce
- Základní pojmy II.
- Multikulturní výchova, problémy a jak je tomu v ČR
- Komunikace při poskytování multikulturní a transkulturní péče

- Emigrace a imigrace v ČR
- Mýty a nepravdy v péči o pacienty jiných etnik a kultur
- Spiritualita a náboženství
- Náboženství a nemoc
- Náboženské vyznání v ČR
- Křesťanství
- Judaismus
- Islám
- Buddhismus
- Hinduismus

Základní pojmy I.

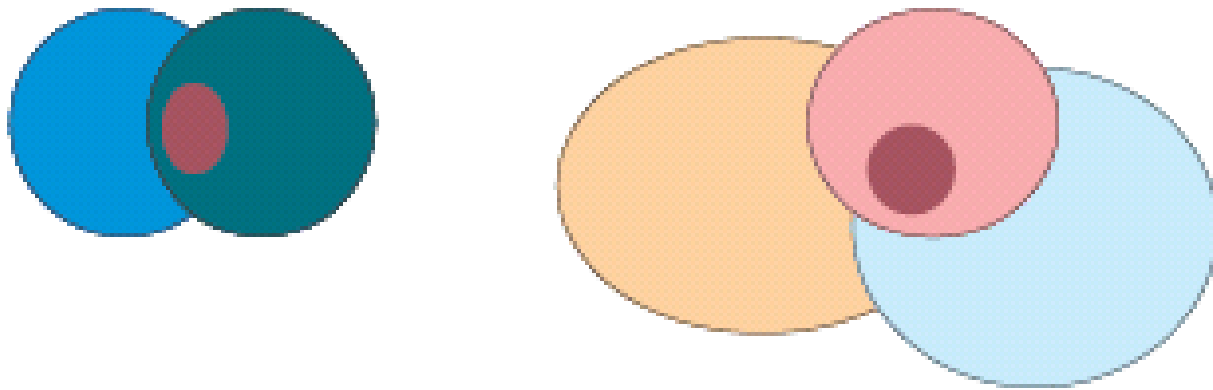
Multikulturní = vyjadřuje mnohočetnost, početné seskupení kultur, které stojí vedle sebe, izolovaně, neovlivňují se.

Obr.1. názorné vysvětlení významu pojmu „multikulturní“:

Transkulturní = významově znamená
„přesahující“ hranice kultury – kultury se
střetávají, vzájemně se ovlivňují

Obr.2. Názorné vysvětlení významu pojmu „transkulturní“ (*transkulturní je pouze to, co je vymezeno jako prostor společný všem zainteresovaným kulturám – na obrázku je to prostor, ve kterém je umístěn tmavý terč*)

Faktory ovlivňující transkulturní ošetrovatelství

1. Trvalý vzestup populační migrace.
1. Kulturní fluktuace a míšení.
 - Nárůst kulturního vědomí klientů.

1. Rozšíření elektronické komunikace a tím i sblížení v prostoru světa, zavádění moderní zdravotnické techniky.

1. Výskyt kulturních střetů, které poškozují zdraví a životy.
1. Větší pobyt lékařů a sester po různých území.
1. Množství právních kroků, které podnikají klienti na obhajobu svých kulturních práv.
1. Zájem o lidská práva, včetně práv na adekvátní péči.

1. Střetávání „kulturního života“ (podpora zestárlých, péče o děti) s „kulturou smrti“ (eutanazie, potraty).
1. Posun od péče soustředěné do nemocnic k péči v přirozených komunitách (včetně bezdomovců).
1. Příklon k alternativní zdravotní péči, včetně domorodých praktik.
1. Větší požadavek kulturních menšin na adekvátní péči.

1. Prohlubování rozdílů mezi kulturou bohatých a chudých.
1. Výskyt násilí, vyvěrajícího často z hněvu nad sociálním útlakem nebo nespravedlností.
1. Širší povědomí obyvatelstva o rozmanitosti kultur a o potřebě se smysluplně dorozumět.

Proč je třeba transkulturního přístup českého ošetrovatelství?

- otevření hranic po revoluci v roce 1989
- migrace obyvatel
- integrace cizinců
- eurointegrace – EU
- práva pacientů
- etický kodex sester

Práva pacientů:

- WHO 1994 „ Každý má právo, aby byly respektovány jeho morální a kulturní hodnoty, náboženské a filozofické přesvědčení.“
- Informace se musí pacientovi podávat způsobem vhodným pro jeho možnost pochopit je. Je nutné na minimum omezit technickou terminologii. Když pacient nevládá jazyk, v němž se s ním komunikuje, je třeba zajistit vhodnou interpretaci (překlad).
- Pacienti mají právo, aby se s nimi zacházelo důstojně ve vztahu k jejich diagnóze, léčbě a ošetření, a to při respektování jejich kultury a žebříčku hodnot.

Etický kodex sester:

Sestra je ve své práci povinna respektovat 4 základní prvky ošetrovatelství:

- pečovat o zdraví,
- předcházet nemocem,
- zlepšovat zdravotní stav,
- tišit bolest.

Při veškeré zdravotní a ošetrovatelské péči je třeba respektovat lidský život, lidskou důstojnost a lidská práva. Zdravotní péče se poskytuje všem stejně bez ohledu na národnost, rasu, víru, barvu kůže, politického přesvědčení nebo sociálního postavení.

Model vycházejícího slunce

Model Madeleine Leiningerové

- v současnosti aktuální model

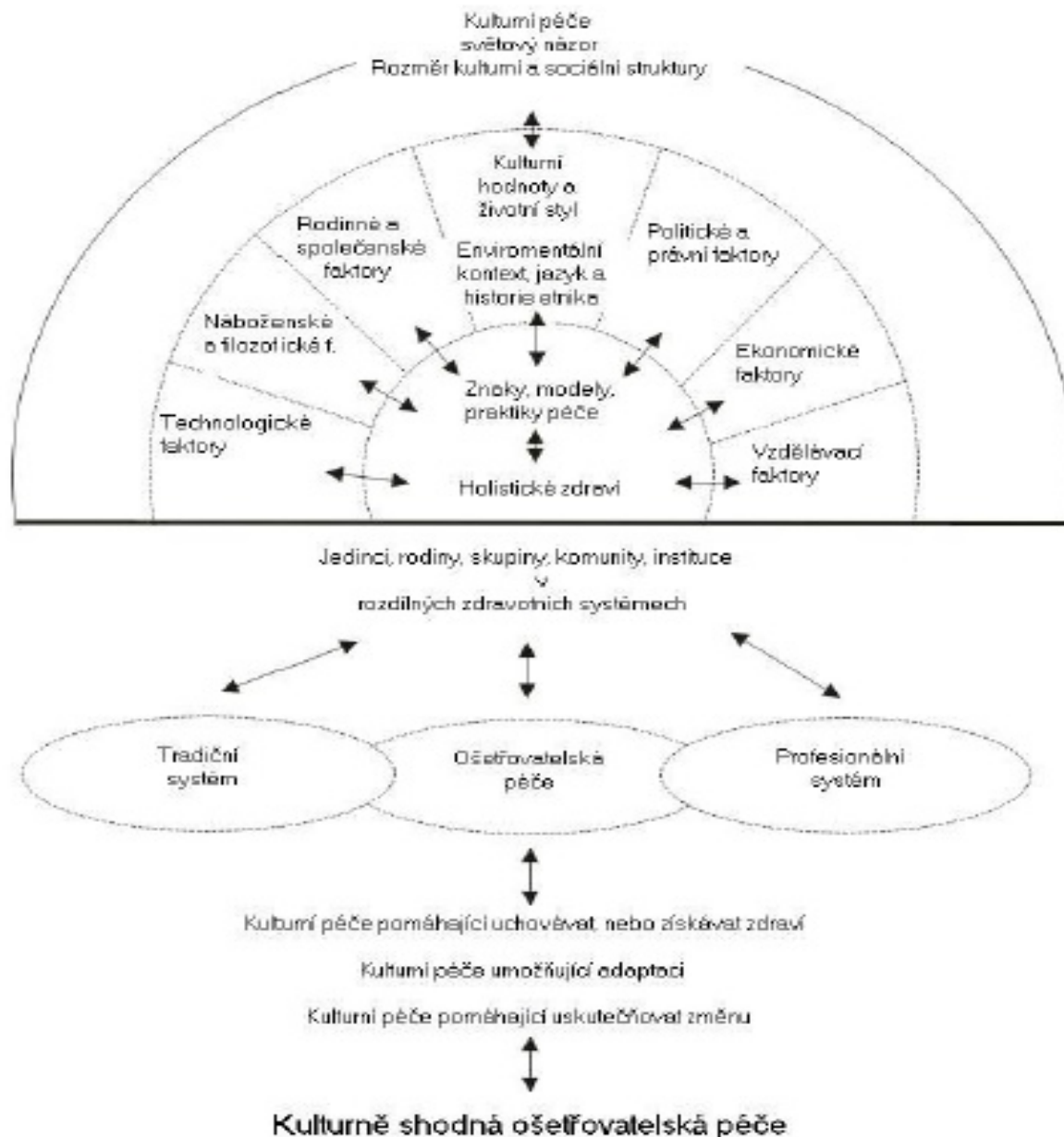
„Lidé mají právo mít vlastní kulturní hodnoty, víru a potřeby. Pokud sestry poskytují svým klientům kvalitní službu, musí poskytovat takovou péči, která bude toto právo respektovat. Tedy poskytovat lidem rozdílných kultur kulturně specifickou a všestrannou péči v podpoře zdraví, blaha či pomoci jim čelit nepříznivým okolnostem, těžkostem, smrti kulturně vhodnými způsoby.“

Leininger, 1991

Model Leiningerové

- 50 léta 20. století v USA
- vytvořila základ pro transkulturní ošetrovatelství
- Pracovala na dětském psychiatrickém oddělení, kde se setkávala s dětmi různých etnik, národností...
- Všíkala si, že je třeba uzpůsobit ošetrovatelskou péči i kulturním zvyklostem a potřebám.

Model Leiningerové

Základní pojmy II.

- **národ** = osobité a vědomé kulturní a politické společenství na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území.
- **národnostní menšiny** = historicky vzniklá skupina lidí definovaná nějakým sociologicky významným společným znakem (v ČR romové a židé).

- **xenofobie** = (z řeckého xénos – příchozí, fóbos – bázeň) psychický pocit na kterém mohou vyrůstat nenávistné ideologie př. rasismus, nacionalismus, fašismus apod. Xenofobie vzrůstá, když se sociální skupiny ocitají v sociální, ekonomické či politické krizi.
- **rasismus** = nadřazenost lidských ras a etnických skupin, nenávist k lidem určité rasy

- **nacionalismus** = ideologie a politika, která jednostranně zdůrazňuje význam národa jako společenské jednotky
- **fašismus** = politický režim původně nastolený v Itálii (Mussolinim 1919), založený na diktatuře jedné strany, ideologie tohoto režimu obhajuje rasismus, násilí
- **diskriminace** = neuznávání rovnosti s jinými

Multikulturní výchova

- vytváří prostřednictvím vzdělávacích programů možnost lidem chápat a respektovat i jiné kultury než je jejich vlastní.
- má praktický význam ve vytváření postojů k imigrantům, příslušníkům jiných národů, ras apod.

Problémy v multikulturní výchově

- problematiky kdy začít děti učit multikulturní výchovu (rasové předsudky se vytváří v 5-6 letech)
- postoje mladých lidí k imigrantům
- učebnice, které prezentují některé věci zkresleně (Rusko – mocenská velmoc, USA – vše přizpůsobuje sobě)

Kulturní šok

= psychická reakce, kterou prožívá člověk přemístěný do kultury velmi odlišné od jeho vlastní kultury nebo od kultury, na kterou je zvyklý

Podle Oberga (1960) má 4 fáze:

1. Fascinace novými lidmi a novou kulturou
2. Krize – život v nové kultuře se stává složitým
3. Poznání – učí se zvládat nové situace, jak komunikovat, pravidla kultury
4. Přizpůsobení se – člověk se opět těší z nové kultury

Komunikace při poskytování multikulturní a transkulturní péče

Problémy:

- jazykové a kulturní bariéry ve vztahu zdravotník – pacient
- pacientovi prezentace projevů nemoci, způsob projevů zdravotních obtíží
- odlišná prezentace subjektivních potíží
- těžké je zhodnotit subjektivní potíže jako je bolest, únava, strach, diskomfort...

Problémy ze strany zdravotníka:

- nedostatečné schopnosti ovlivnit pacienta pro potíže v komunikaci
- nedostatek zkušeností s danou kulturou

Kultura značně ovlivňuje to, jak jsou vyjadřovány pocity – verbální, neverbální. Ve zdravotnictví je to jasně vidět například u projevů bolesti navenek.

V efektivní komunikaci jde tedy o vzájemné pochopení významů. Bariéry v komunikaci zahrnují rozdíly v jazyku, světonázoru a hodnotách.

Jak komunikovat s cizincem?

- Zjistit zda je možné komunikovat v třetím jazyce (AJ, NJ..) a do jaké míry ho klient zná.
- Mluvit pomalu, zřetelně artikulovat, přitom nekřičet.
- Používat gesta a obrázky, které klientovi zlepší pochopení
- Pokud klient neporozuměl, zopakovat jinými slovy.

- Používat jednoduché věty, vyhýbat se souvětím.
- Všímat si, kterým slovům klient rozumí nejlépe a ty pak používat.
- Pokud je to možné, naučit se v řeči klienta alespoň základní pozdrav ⇒ zájem o klienta. Když klient učí zdrav. Pracovníka říci něco ve svém rodném jazyce, navozuje tím atmosféru důvěry.
- Pokud není jasné, co přesně klient chtěl říci, je vhodné ho požádat, aby zopakoval informace jinými slovy.

- Ponechat klientovi čas, hlavně když má problémy vyjádřit se v cizím jazyce, nespěchat!!
- Bedlivě sledovat neverbální příznaky strachu, obav, nepokoje a bolesti, protože jejich projev může být kulturně zkreslený.
- Po podání informací si ihned ověřit, zda klient skutečně porozuměl.

- Vyhýbat se medicínským výrazům a zdravotnickému slangu, kterému nemusí klient rozumět.
- Pozor na specifika češtiny – např. názvy měsíců (psaní datumu NE 1. ledna 2008 ANO 1.1.2008), číselné hodnoty 1200 (Čech přečte dvanáct set).
- Na doplnění informací používat obrázky: piktogramy

Komunikace s cizincem přes tlumočníka:

- mluvit pomalu, v krátkých větách, ponechat čas tlumočnickovi, aby mohl přeložit text.
- adresovat otázky přímo na klienta, ne na tlumočníka.
- trvat na tom, aby tlumočník překládal přesně, co klientovi říkáme a nemodifikoval překlad

Jazyk má velký vliv na porozumění mezi etniky, národy a rasami. Transkulturní komunikace je nesmírně důležitá při poskytování zdravotní péče přistěhovalcům, utečencům a lidem, kteří přicestují do země, pouze na krátkou dobu. Pochopení klientových verbálních a neverbálních projevů je čím dál více důležité v dnešním multikulturním světě.

- Komunikace – forma oslovení (tykáni, vykání) Způsob oslovení. Jednotlivé kultury mají odlišné oslovení.

Např. v Čechách, Polsku, Rakousku, Německu, Maďarsku nebo na Slovensku je tradiční formální oslovení s nadměrným užíváním titulů. Ve Finsku, Švédsku a Norsku je formální oslovení příjmení nebo křestní jméno.

Je vhodné zeptat se klienta jak si přeje abychom ho oslovovali a zaznamenat to do dokumentace.

Pro Evropany je běžné říkat pravdu při rozhoru. Pokud tak nečiní = amorální. Pro Afgánce se drží pravdy při rozhovoru méně striktně. Podle jejich pojetí je to přirozené a říci úplnou pravdu, která může někoho poškodit nebo urazit, je horší než zalhat.

Integrační politika státu

Pokud lidé zemi opouštějí, jde o emigraci, když do ní vstupují, hovoříme o imigraci. Tento proces metamorfózy emigranta na imigranta trvá možná jen několik vteřin, ale za rozhodnutím odejít ze své země se mohou skrývat dlouhá léta trápení a bezesných nocí. V lepším případě jde o rozhodnutí následovat své city nebo se přiblížit ke svému cíli v oblasti povolání.

(Novosadová, 2003)

Emigrace a imigrace v ČR

- r. 1989 větší počty cizinců, ale do r. 1995 jsme spíše tranzitní zemí
- Od roku 1995 počet cizinců k pobytu stále stoupá. K 31. 12. 2004 bylo evidováno 99 467 cizinců s trvalým pobytem a 154 827 cizinců s dlouhodobým vízem nad 90 dnů
- V průběhu uplynulých 50 let přibylo v ČR asi půl milionu Slováků, kteří zůstali po rozdělení ČSFR.
- Dále se do ČR přestěhovali nejen ze Slovenska, ale i z Maďarska a Rumunska početné skupiny Romů.

Tabulka 3. Vztah k národům žijícím u nás (od nejvíce k nejméně sympatickým)

Češi

Slováci

Poláci

Němci

Židé

Vietnamci

Občané bývalé SSSR

Občané balkánských států

Rómové

Pozn.: Zdroj CVVM, výzkum Naše společnost.

Tabulka 4. Vztah k národnostem (od nejvíce k nejméně sympatickým)

Češi

Slováci, Francouzi

Švédové, Angličané

Poláci

Rakušané, Japonci, Řekové

Američané, Maďaři

Indové, Němci

Litevci, Izraelci, Číňané, Srbové, Rusové, Turci

Kurdové, Ukrajinci, Palestinci, Afgánci

Pozn.: Zdroj CVVM, výzkum Naše společnost.

Cizinci podle občanství 31.12.2006

Státní občanství	Počet osob
EU	
Slovensko	58 384
Polsko	18 894
Německo	10 109
Rakousko	3 022
Ostatní země	
Moldavsko	6 906
Bulharsko	4 660
Čína (včetně Honkongu)	4 165
Bělorusko	3 458
Mongolsko	3 282
Rumunsko	2 940
Kazachstán	2 452
Chorvatsko	2 223
Kazachstán	2 452

Mýty a nepravdy v péči o pacienty jiných etnik a kultur

- Není třeba přizpůsobovat péči nebo léčebné procedury tak, abychom do nich zahrnuli i kulturní odlišnosti.
- Problémy minorit mohou být vhodně řešeny těmi, kteří jsou vyloženě připraveni je rozpoznat, a nebo těmi, kteří jsou členy té samé minority.

- Profesionální chápání znalostí a dovedností je neefektivní.
- Léčit, ošetřovat lidi rozdílně vzhledem k rase, náboženství, etniku nebo pohlaví znamená zavádění předsudků a diskriminace.

Rady v péči o pacienty/klienty jiných etnik a kultur

- najít vhodný způsob komunikace (verbálně, neverbálně)
- rozpoznat a vážit si kulturních odlišností – uvědomit si rozdíly
- naslouchat a učit se dříve než začnete radit – jenom doporučení a instrukcemi se chování pacienta změnit nepodaří. V edukaci musíte vždy brát ohled na úroveň chápání člověka.

- chápat kulturní důvody v chování člověka – zajímat se o danou kulturu
- vcit'ovat se do klientů odlišné kultury.
- projevovat úctu ke klientům a jejich kultuře – míra respektu (oděv, praktikování víry..)
- mít trpělivost
- analyzovat své chování – mít stále na paměti, že naše kultura není stejná jako jejich. Znat názory klienta, ke které náleží pečující osoba

Nejčastější důvody hospitalizace cizinců v českých nemocnicích

Těhotenství, porod a šestinedělí	6 030
Nemoci oběhové soustavy	5 448
Nemoci trávicí soustavy	4 642
Poranění, otravy a jiné následky vnějších příčin	4 445
Nemoci močové a pohlavní soustavy	3 572
Nemoci dýchací soustavy	2 935
Novotvary	2 415

Spiritualita a náboženství

- **spiritualita** – znamená způsob duchovního života, spiritualita je vlastně životní cesta
 - vztah s bohem nebo jinou nevyšší mocí řídící lidský život
 - vztah jedince k sobě samému, vztah k jiným a k prostředí, ve kterém žije
- **náboženství** – vztažena k určité náboženské tradici, často souvisí s církví, má jasně organizovaný systém

Náboženství a nemoc

- Duchovní a náboženské přesvědčení může ovlivňovat způsob života, postoje a vztah k nemoci i ke smrti.
- Některé náboženství mají osobité nařízení ve věcech stravování, kontroly porodnosti i vhodném medicínské léčby.
- Některá náboženská skupiny zatracují moderní vědu pro její „falešné učení, např. o evoluci.

- Jiné skupiny ve všeobecnosti podporují medicínskou léčbu, ale mají specifické praktiky, např. Adventisté sedmého dne vyzívají svoje členy, aby se vyhýbali užívání některých léků, když nejsou vážně nemocní.
- Duchovní přesvědčení může nabýt větší význam v době onemocnění, než kdy jindy v lidském životě.
- Někteří nemocní mohou na chorobu pohlížet jako na zkoušku víry, např. „ Pokud mám dostatek víry, uzdravím se.“ V tomto případě i jeho příbuzní obvykle pojmají chorobu bez narušení jejich náboženského přesvědčení.

- Jiní lidé nahlízejí na onemocnění jako na trest a myslí si: „Co jsem udělal, že jsem si tohle zasloužil?“ Tito lidé spojují onemocnění s amorálním chováním a jsou přesvědčení, že jejich choroba je trestem za jejich minulé hříchy.
- Někteří také věří, že choroba ustoupí prostřednictvím modliteb, slibů a pokání. Tyto lidé si myslí, že zdravotníci léčí pouze příznaky a skutečně se vyléčí, jen pokud jim bude odpuštěno.

- Pokud se takový jedinec neuzdravuje nahlíží na takovýto trest jako na spravedlivost.
- Obvykle duchovní přesvědčení pomáhá lidem akceptovat svoji nemoc a dělat si plány do budoucnosti.
- Náboženství může pomoci připravit se lidem na smrt a posilovat je během života.

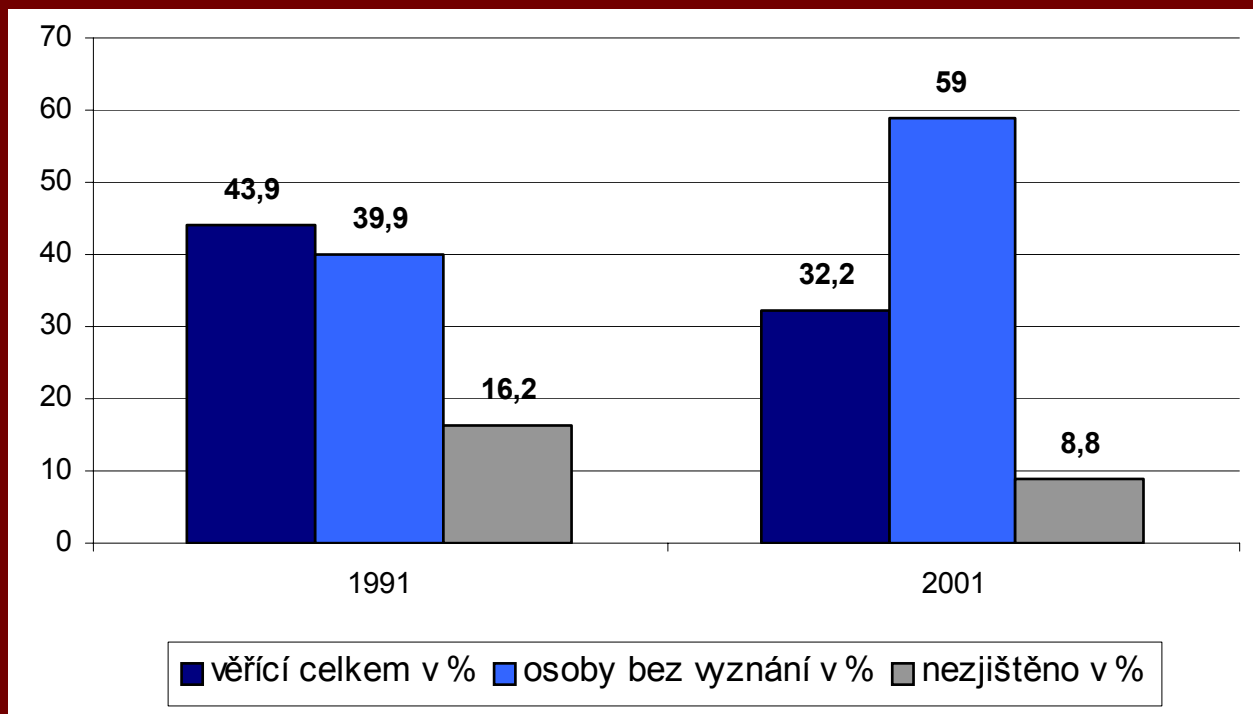
- Dokáže dát životu i smrti smysl, může být přístavem síly, klidu a víry v době krize, může poskytnout pocit bezpečí nebo vytvořit hmatatelnou síť sociální podpory.
- Některé duchovní přesvědčení jsou však v konfliktu s přijatou medicínskou praxí. Pokud víra vede jedince k odmítnutí jistých léčebných úkonů, může nastat ohrožení života. Např. Svědci Jehovovi nesouhlasí s transfuzí krve.

Není možné, aby sestry znaly všechny praktiky náboženských skupin. Důležité je, aby byli o hlavních náboženských skupinách informováni.

- představitelé církví, mohou ošetřujícímu personálu poskytnout informace jak se o tyto lidi starat s ohledem na jejich náboženské vyznání.

Náboženské vyznání v ČR

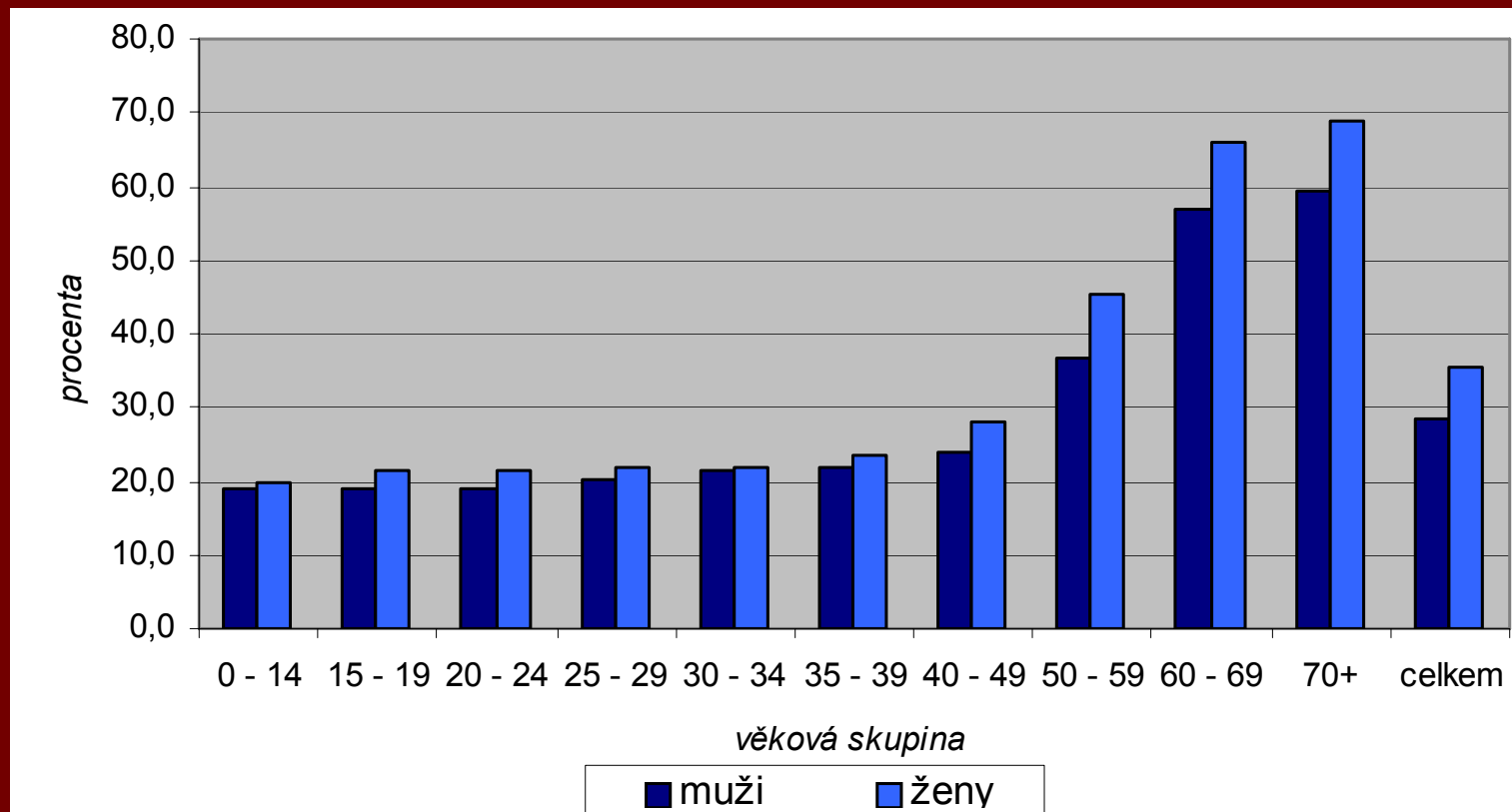
Skladba obyvatelstva podle náboženského vyznání v letech 1991 a 2001 (údaje v %):

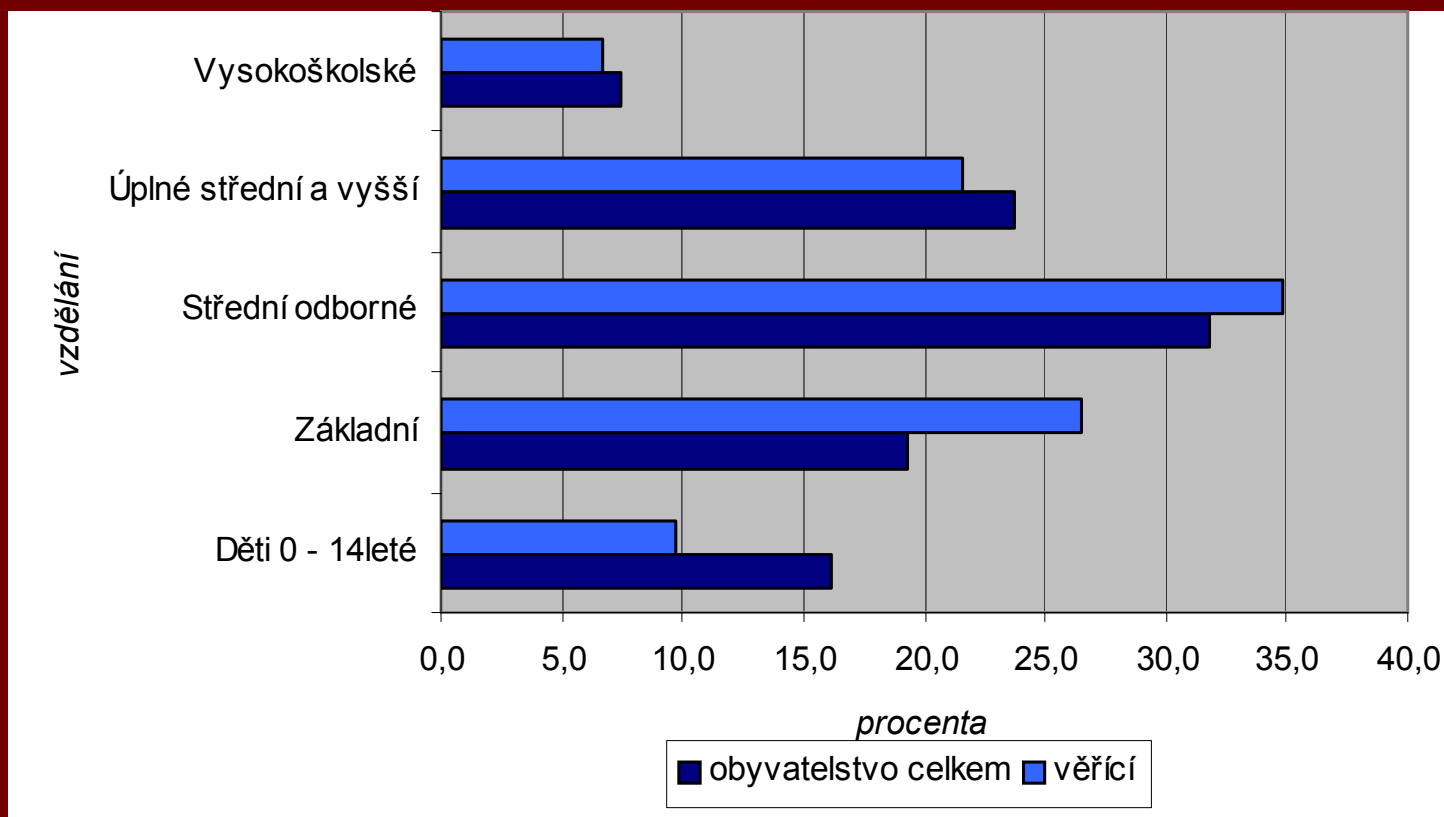
Náboženské vyznání	1991 abs.	1991 v %	2001 abs.	2001 v %	Přírůstek +/- úbytek -/- proti roku 1991 /abs./	Index 2001/ 1991 v %
Obyvatelstvo celkem	10 302 215	100,0	10 230 060	100,0	-72 155	99,3
Věřící celkem v tom:	4 523 734	43,9	3 288 088	32,1	-1 235 646	72,7
Církev římskokatolická	4 021 385	39,0	2 740 780	26,8	-1 280 605	68,2
Českobratrská církev evangelická	203 996	2,0	117 212	1,1	-86 784	57,5
Církev československá husitská	178 036	1,7	99 103	1,0	-78 933	55,7
Náb. spol.Svědkové Jehovovi	14 575	0,1	23 162	0,2	8 587	158,9
Pravosl. církev v českých zemích	19 354	0,2	22 968	0,2	3 614	118,7
Slezská církev evangelická a.v.	33 130	0,3	14 020	0,1	-19 110	42,3
Církev bratrská	2 759	0,0	9 931	0,1	7 172	359,9
Církev adventistů sedmého dne	7 674	0,1	9 757	0,1	2 083	127,1
Církev řeckokatolická	7 030	0,1	7 675	0,1	645	109,2
Křesťanské sbory	3 017	0,0	6 927	0,1	3 910	229,6
Apoštolská církev	1 485	0,0	4 565	0,0	3 080	307,4
Bratrská jednota baptistů	2 544	0,0	3 622	0,0	1 078	142,4
Evangelická církev metodistická	2 855	0,0	2 694	0,0	-161	94,4
Starokatolická církev v ČR	2 725	0,0	1 605	0,0	-1 120	58,9
Federace židovských obcí v ČR	1 292	0,0	1 515	0,0	223	117,3
Novoapoštolská církev v ČR	427	0,0	449	0,0	22	105,2
Nábož. spol. českých unitářů	365	0,0	302	0,0	-63	82,7
Ostatní a nepřesně určené	21 085	0,2	221 801	2,2	200 716	1051,9
Bez vyznání	4 112 864	39,9	6 039 991	59,0	1 927 127	146,9
Nezjištěno	1 665 617	16,2	901 981	8,8	-763 636	54,2

- Ze ostatních světových náboženství je početně nejvíce zastoupen buddhismus s téměř 7 tisíci věřícími a také islám, ke kterému se hlásí 3 700 osob.
- Ženy hlásící se k náboženství představovaly ze všech věřících celkem 56,7 %.
- Za rozdílem mezi počtem žen a mužů se však skrývá vliv věkového rozdílu, neboť podíl věřících ve vyšších věkových skupinách stoupá a zároveň platí, že se ženy dožívají vyššího věku než muži.

Podíl věřících (mužů a žen) v jednotlivých věkových skupinách v %

Obyvatelstvo podle náboženského vyznání a nejvyššího ukončeného vzdělání:

Křesťanství

- Víra v jednoho Boha
- Nejrozšířenější náboženství na světě (má přes miliardu vyznavačů)
- Zakladatelem a ústřední postavou je Ježíš Kristus, chápaný jako vykupitel
- Vychází z Bible = písmo svaté (starý a nový zákon)

Křesťanství existuje ve 3 hlavních formách:

- **římskokatolické** – hlavou církve je papež
- **ortodoxní** – neboli pravoslaví. Chybí centrální organizace.
- **protestantské** – patří mezi ně hlavně luteráni, metodisté, baptisté, prebysteriáni, puritáni a jiné odštěpené církve

Římskokatolická církev

- Dnes se již v mnoha zdravotnických zařízeních konají bohoslužby. Po nich kněz navštěvuje ty co jsou upoutáni na lůžko.
- Kněz může navštívit ovšem jen o kterých je informován od příbuzných nebo od zdravotnického personálu.
- Tato oznámení zaostávají nad skutečnými potřebami nemocných.
- Pacienti nebývají o bohoslužbách vždy informováni a o jejich duchovní požadavky se nikdo nestará.

Svátosti církve

1. Svátost křtu.
2. Svátost biřmování.
3. Svátost eucharistie.

První tři jsou svátosti iniciační, tzn. uvádějí člověka do křesťanského života.

1. Svátost pokání a smíření.
2. Svátost pomazání nemocných.

Čtvrtá a pátá jsou svátosti uzdravování.

1. Svátost kněžství.
2. Svátost manželství.

Desatero Božích přikázání

- 1) V jednoho Boha věřiti budeš.
- 2) Nevezmeš jména Božího nadarmo.
- 3) Pomni, abys den sváteční světil.
- 4) Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl a dobře se ti vedlo na zemi.
- 5) Nezabiješ.
- 6) Nesesmilníš.
- 7) Nepokradeš.
- 8) Nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému.
- 9) Nepožádáš manželky bližního svého.
- 10) Aniž požádáš statku jeho.

- Věřící křesťan vede duchovní život, čerpá duchovní sílu z modlitby, účasti na bohoslužbě, z přijímání svátostí a četbou (Písmo svaté). Důležité je i společenství ostatních věřících.
- Člověk, který zvládá psychicky tíživou situaci, do které ho nemoc přivedla, má větší šanci na uzdravení nebo alespoň na zmírnění obtíží a zvládnutí chronického stavu.
- Doprovod lidí při nevyléčitelných diagnózách je snadnější a oni častěji a dříve docházejí do fáze smíření s danou skutečností, smíření s Bohem.

Ortodoxní (pravoslavná) církev

- používají juliánský kalendář a všechna data jsou posunuta o 13 dnů
- pravoslavné bohoslužby se konají 3x denně
- pravoslavná tradice – do kostela se oblékat skromně
- muži v chrámu odkládají čepice
- pravoslavný křesťan by nešel na bohoslužbu v šortkách., ve sportovním oblečení nebo v křiklavých barvách

- vdané ženy musí mít přikryté vlasy šátkem, šálem
- většina těla by měla být přikryta oblečením (u žen jsou nepřípustné šaty bez rukávů, minisukně, velký výstřih)
- ženám se nedoporučuje líčení rtů

Náboženské svátky

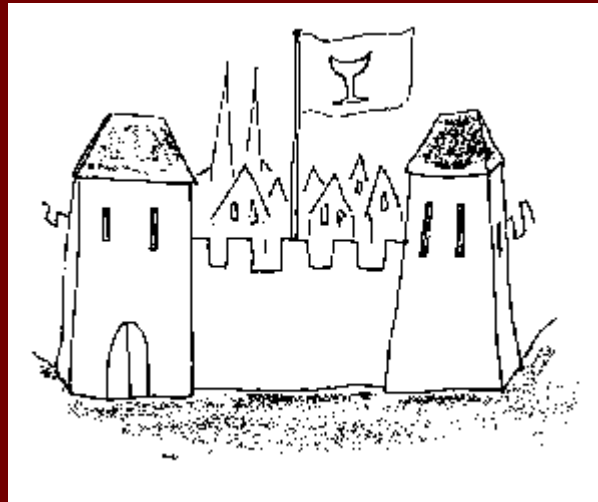
- Dělí se na tři skupiny: malé, střední a velké
- Nejdůležitější jsou – Vánoce, Nový rok, masopust a velký půst a velikonoce
- V období půstu nesmí jíst nejen maso, ale ani ryby, vejce a mléčné výrobky. Obvykle si připravují kaše z obilnin, zeleninu, brambory. Jako tuk se používá pouze rostlinný olej.
- Jsou zakázány světské radovánky, včetně svateb, potrava se přijímá jen 2x denně
- V den smrti Ježíše Krista se drží úplná hladovka.
- Výjimky se týkají starých a nemocných, těhotných žen a dětí

- Během svátků se nesmí vykonávat žádné domácí práce.
- Svátky začínají večerní bohoslužbou, kde si nechají věřící posvětit jídlo.
- Pravoslavní křesťané u nás žijí většinou rozptýleni.
- Pravoslaví nepředstavují jednu univerzální světovou organizaci.
- Proto je třeba se pečlivě zeptat chce-li pravoslavný svého duchovního, odkud má být nebo od koho je svátost ochoten přijmout.

Protestantské církve

Českokobratrská církev evangelická

- nezná svatou zpověď ani pomazání nemocných
- zná bratrskou zpověď kdy se věřící vyznává ze svých hříchů bratrovi nebo sestře (nemusí být věřící) a společně se modlí za odpuštění

Církev československá husitská

- podobné názvy svátostí jako katolické církve
- pomazání nemocných = svátost útěchy nemocných
- péče o nemocné patří k náplni sborové činnosti a k povinnostem faráře

Křesťanská společenství

- v zásadě jsou to protestanti
- ze svátostí praktikují je křest a večeři páně
- za nemocné se hojně modlí
- pokud se přijdou modlit ve skupině, je třeba počítat s jejich silnějšími hlasovými projevy a s možnou absencí vůči ostatním pacientům
- je dobré jim připravit určité soukromí
- uzdravení nemocného je výsledek pravé víry
- nebezpečné je, aby nemocný na důkaz své víry vysadit své léky

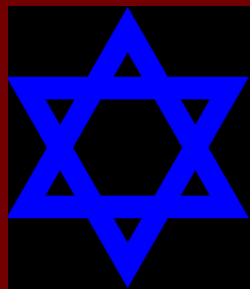
Křesťanské sbory

- jsou volná společenství protestantského typu
- nemají žádné duchovenstvo
- za základ věrouky považují Bibli

Apoštolská církev

- patří mezi evangelické církve
- zaregistrována v roce 1989

Judaismus

- Židé věří v jednoho Boha.
- Považují se za vyvolený národ.
- Nejvýznamnějším spisem je Tóra a po ní Talmud.

- Tóra se skládá z 5 knih Mojžíšových

- Genozis

- Exodus

- Leviticus

- Numeri

- deuternomium

- Talmud obsahuje texty věroučné a právní povahy

- Talmud pojednává o každém aspektu života

- ortodoxní židé plně dodržují Talmud, ostatní jen některé příkazy nebo žijí běžným životem

Svátky

- Šabat – od pátečního do sobotního západu slunce, v této době mohou odmítnout hospitalizaci a lékařské zákroky, pokud nejsou nezbytné pro záchranu života
- Bylo by hrubou netaktností nabízet věřícímu židovi křesťanské svátosti
- Je třeba mu dát možnost, aby se mohl v klidu modlit, případně mu zprostředkovat kontakt se členy náboženské obce

- ortodoxní žid bude požívat jen košér potraviny – potraviny připravené podle rituálních pravidel (netýká se to jen masa)
- nepije alkohol

Islám

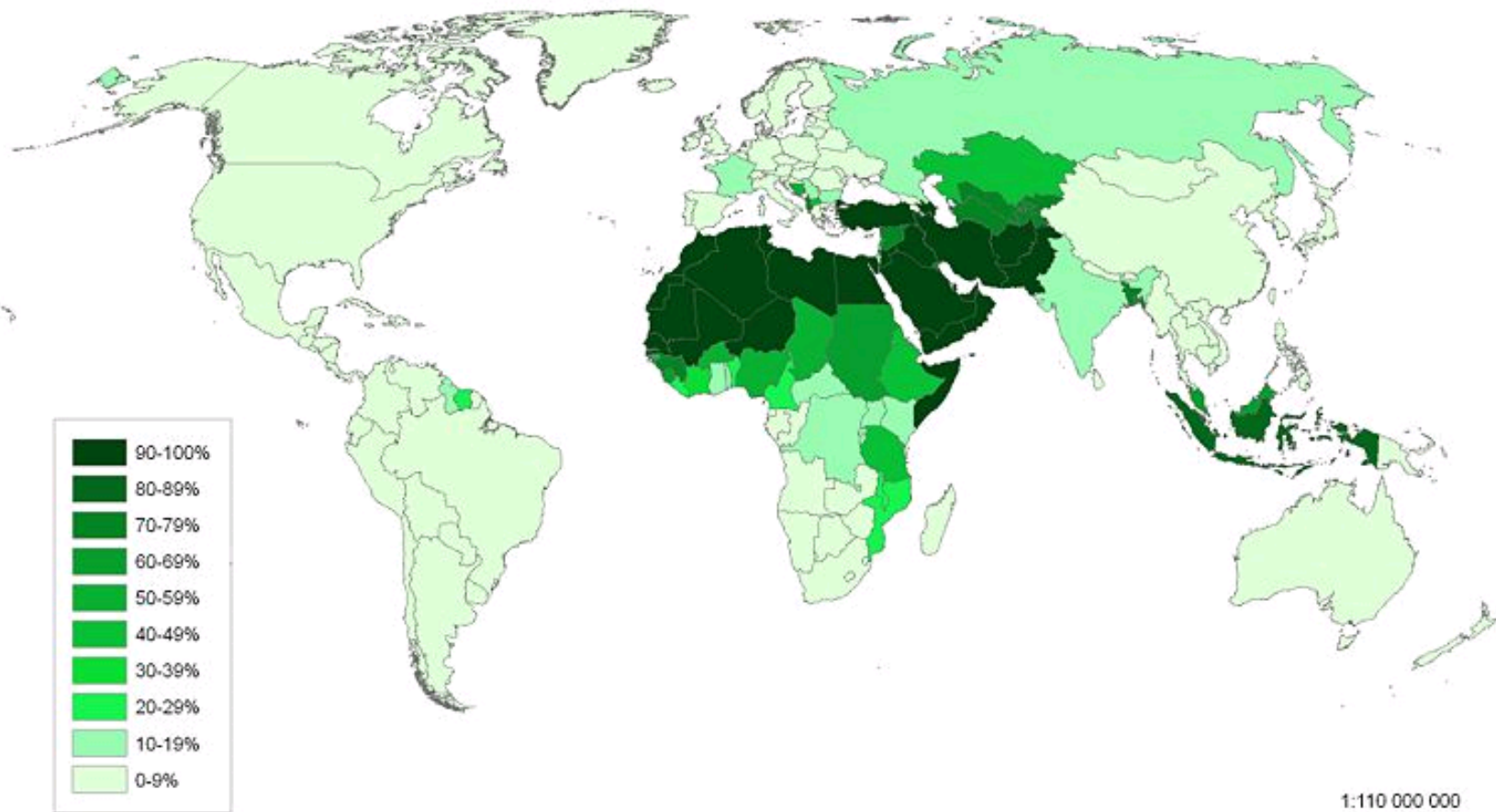

- Islámská etika
 - lidský život je dar od Alláha
 - respektovat autonomii a odpovědnost jedince (pacient má sám o sobě rozhodovat)
 - prospívat pacientovi
 - neuškodit pacientovi

- děti se učí islám na základních školách

Muslimská populace

(procentuální podíl %)

Islámská komunikační etiketa

- Komunikace o duchovních postojích, hodnotách víry, obecných věcech života vyžaduje velmi citlivý přístup.
- Muslimové nepoužívají příjmení. Jedno jméno je po dědovi, jedno po otci a pak je jeho vlastní. Pokud se žena provdá nepřijímá jméno manžela, ponechá si své. Jména u muslimů mají vždy význam.

- Intenzivní vizuální kontakt muslimského pacienta(tky) s osobou opačného pohlaví je nepřijatelný. Je chápán jako jednoznačná známka přiblížení se. Potřásání rukou při pozdravu není obvyklé.
- U ortodoxních muslimů je kontakt mezi cizím mužem a ženou tabu.
- Tělesný kontakt mezi cizími muži a ženami je v islámské kultuře tabu. Proto jsou problematičtá gesta a doteky útěchy.

- Přísně ortodoxní muslimové odmítají podat ruku lékaři/lékařce opačného pohlaví. Často místo toho kladou ruku na srdce. Muslimové, kteří odmítají podání ruky mají založené ruce za zády.

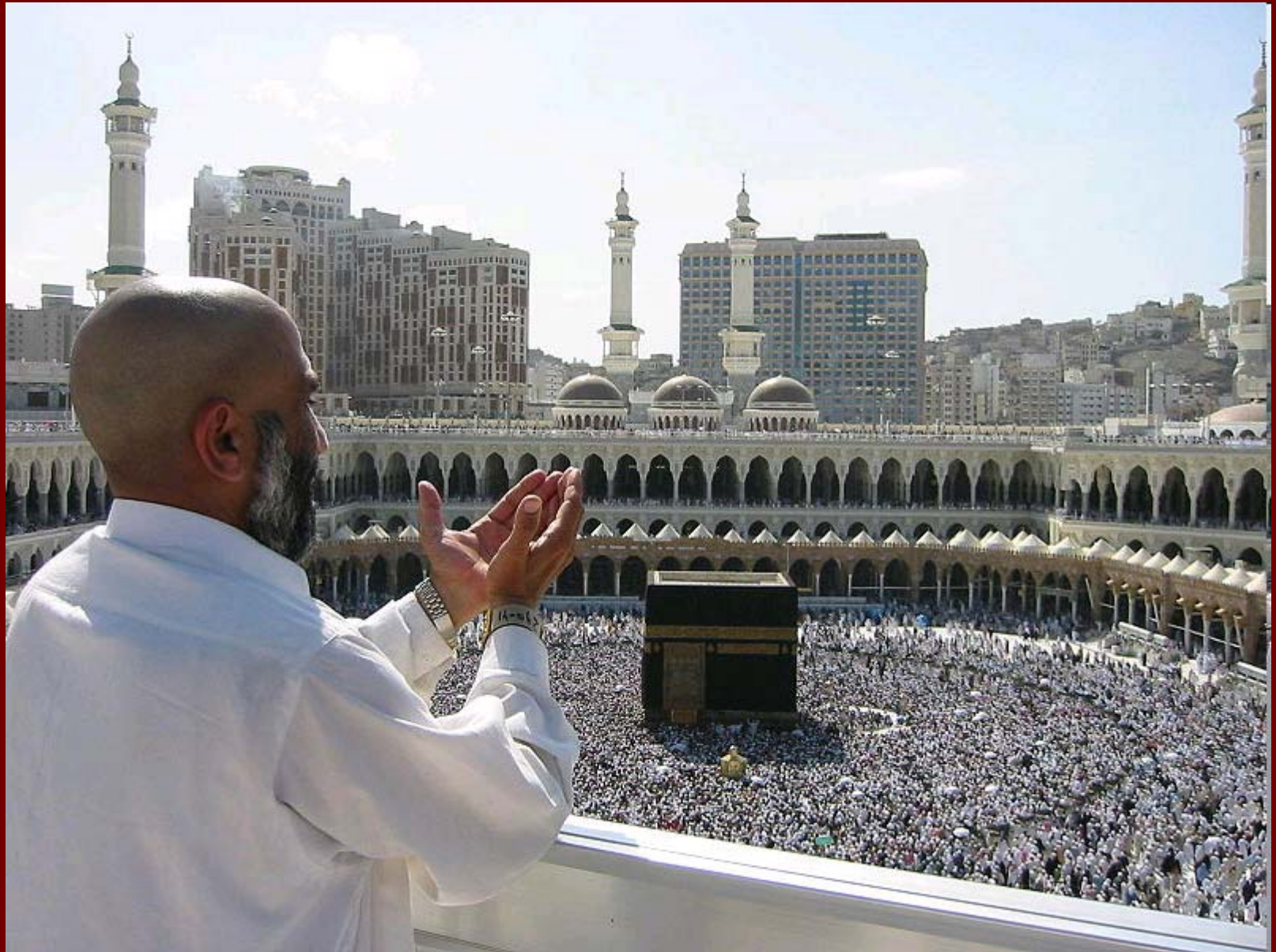

Čistota

- K provádění čistých věcí pravou rukou.
- Pro nečisté věci je levá ruka.
- Může být urážlivé podáte-li jim něco levou rukou.
- Muslim se musí umývat několikrát denně k modlitbám.
- Zuby si čistí více jak jedenkrát denně.
- Preference sprchy.
- Očista vodou po použití WC, toaletní papír je nehygienický.

Ramadán a pobyt v nemocnici

- Devátý měsíc islámského kalendáře, trvá 28 – 30 dnů.
- Od východu do západu slunce nesmí muslim nic jíst, pít a mít pohlavní styk.
- Těchto povinností jsou zproštěni: nemocní, staří a slabí lidé, těhotné a kojící ženy, ženy v průběhu menstruace a cestující.

- Půst má být uskutečněn později, rozhoduje zdravotní stav jedince.
- Škodí-li pacient půstem svému zdraví, jedná proti vůli Alláha.
- Muslim je vyzýván, aby chránil a zachovával své zdraví.

Modlitby v nemocnici

- soukromí pro modlitbu
- symbolické omývání
- Pyžamo – pocit zdanitelnosti a nechránění (nechat vlastní oblečení nebo část, kterou považují za nezbytnou)
- Žádnou věc či majetek nenechávejte na zemi nebo v blízkosti bot či nohou – vnímáno jako urážka.

Strava a muslimové

- Příkladána velká důležitost. Pokud odmítnete pohostinství = urazíte hostitele.
- V nemocnici chtějí zabránit příbuzní tomu, aby nemocný nemusel jíst sám. Mnohdy si přejí, aby nemocnému mohli vařit sami.
- Nejí vepřové.
- Mají nedůvěru k mletému masu.

- Zákaz alkoholu, drog a jiných toxických látek.
„Ptají-li se tě na víno a hazardní hry, řekni, že v obou je škodlivost a také určité výhody, ale jejich škodlivost je větší než výhody.“
- Střídmost –
„Jíme, jen když máme hlad, a dojíme, když ještě nejsme syti.“
Je zakázáno jíst a pít cokoli co negativně ovlivňuje zdraví.

Vyjadřování bolesti

- Ortodoxní muslimové bolest spíše skrývají, protože islám znamená „odevzdat se do vůle boží“.
- Bolestivá onemocnění přijímají jako Bohem chtěná.
- Kromě toho někteří pacienti skrývají bolest, aby nerušili chod oddělení a nebyli nápadní.
- Muhhamad vyzval, aby byly lékařské poznatky respektovány
- Chirurgické zákroky jsou islámem ve většině případů dovoleny.

Umírání a smrt muslimů

- Lékařské zákroky – náboženství dovoluje lékařům používat všechny prostředky k záchraně života či k prodloužení jeho života.
- Umírání – rodinní příslušníci si přejí se starat o svého příbuzného. Předčítají nemocnému z koránu. Rodina si zpravidla přeje, aby seděl nebo ležel s tváří obrácenou k Mekce.
- Transplantace orgánu z mrtvého těla živému jedinci není přípustná, pokud není souhlas dárce ještě za jeho života. Souhlas rodiny zemřelého je též žádoucí.

- V případě smrti – informovat islámské centrum. Muslim má mít u sebe listinu závěti s tel. číslem centra. Mrtvého těla by se do příchodu zástupců centra neměl nikdo dotknout.
- Islám dovoluje pitvy, jejímž cílem je přesněji určit příčinu smrti, pokud to dané zákony země předepisují. Je třeba pozůstalým srozumitelně vysvětlit důvody pitvy.
- Jsou též dovoleny pitvy pro lékařské účely a pro výuku mediků.
- Islám nedovoluje eutanázii.

Ortodoxní vyznavači islámu jsou zakázány:

- transplantace orgánů (transplantování či odnětí).
- pitvy – věří na tělesné znovuvzkříšení.
- kosmetické operace – mění to co bylo stvořeno Alláhem.
- potraty – nejsou dle mnoha muslimů do 4. měsíce zakázány, ale odsouzeny. Po 4. měsíci je potrat povolen jen tehdy, pokud je při zachování těhotenství ohrožen život matky.

Existuje pověra, že si Alláh za dítě potracené povolá dítě druhé, což vede k velkému strachu.

Téma a TABU

- Rodinné a intimní problémy. Hlavně s osobou opačného pohlaví.
- Stydí se bavit o základních fyziologických funkcích (močení, stolice, výtok, zvracení..).
- O těhotenství ženy s mužem nemluví

- Otázka zjišťující rodinný stav je mnohými staršími svobodnými osobami vnímána jako nepříjemná. Nebyt v manželském svazku je považováno za poskvrnu.
- Ptát se svobodné muslimské ženy, má-li děti, není vhodné. Mimomanželský pohlavní styk je zakázán. Dále je nevhodné se ptát vdané bezdětné ženy, má-li děti. Může mít pocit, že je jí její bezdětnost vyčítána.

Tato témata se dají v nemocnici jen stěží obejít. Při sběru informací je třeba počítat s odmítavými reakcemi pacienta.

Jak je to s ženami?

- **Hidžáb** (závoj) **musí nosit každá žena**, ať se jí to líbí nebo ne. Neobléci si hidžáb může mít za následek přísný trest. A jaký to může být trest? Jak můžeme slyšet z úst hlavního státního zástupce (angl. *Prosecutor-General*) Abolfazl Musavi-Tabrízího: „Každá žena, která v Íránu zavrhne zvyk nošení hidžábu je považována za apostatu (tzn. toho, kdo se zřekl víry; pozn. překl.) a trestem pro takového člověka je smrt.“ (15. srpna 1991)
- **Ženy jsou pole k plození dětí.** Neuvěřitelné, že? Jak řekl ajatolláh Mutahári: „Specifickou úlohou ženy v této společnosti je vdát se a rodit děti.“

- Ženám je zakázáno studovat obory jako jsou strojírenství, zemědělství, archeologie, restaurování historických památek, umělecká řemesla a mnoho dalších.
- Dočasný sňatek je zákonný. Muž může mít čtyři „stálé“ manželky“ a tolik „dočasných“ kolik si přeje.
- Věk, kdy mohou být děvčata provdána byl snižen na 13 a poté na 9 let. To je podle tradice proroka Muhammada, který se v 51 letech oženil s šestiletou dívkou (Á'íšou) a měl s ní poměr, když jí bylo 9 let.

- **Íránské ženy se nemohou provdat za cizince** bez písemného svolení ministerstva vnitra.
- Rozvod je nepopíratelným právem muže, s ženou se může rozvést bez jakékoliv předchozího upozornění.
- **Vdaná žena nemůže bez manželova svolení** cestovat, pracovat, připojit se k nějaké organizaci, jít na vysokou školu ani navštěvovat své přátele a příbuzné.

- **Vdané ženy nemohou cestovat do zahraničí** bez písemného svolení svých manželů. Toto písemné svolení musí být předloženo úřadům. Úřady rovněž zvažují zákaz všem ženám cestovat do zahraničí za vyšším vzděláním.
- **Manžel může na ženě vykonávat fyzické násilí** či jinou formu týrání. Přední náboženský vůdce Hojatoleslám Imání o tom říká: „Vdaná žena by měla strpět jakékoliv násilí a týrání, jímž ji trestá její muž, neboť ona je plně v jeho moci. Bez jeho svolení nesmí opustit dům ani za dobrým účelem. Jinak její modlitby a přání Bůh nevyslyší a uvrhne na ni prokletí nebe i země.“

- **Žena je kamenována k smrti**, když ji její manžel obviní z cizoložství. Žena byla ukamenována i přestože nebyl nalezen muž, který s ní cizoložil. Mullovi (islámský náboženský učitel nebo vůdce) trvalo pouhých šedesát sekund, než vynesl rozsudek a ona byla ukamenována následující den. Před kamenováním ji mullové oholili hlavu a byla až po ramena zahrabána do země. Její muž a jejich dvě malé děti byly svědky tohoto trestu Alláha.

- S ženskými politickými vězni se zachází jako s válečnými zločinci. Proto si jejich dozorcí mohou dělat, co se jim zlíbí. Pravidelně a soustavně je znásilňují.
- Dívky, které jsou ještě panny a jsou odsouzeny k smrti, nejsou popraveny dokud s nimi jejich dozorcí nemají sex a nezbaví je panenství. Vzhledem k tomu, že panny jdou po smrti do nebe, chtějí si být jisté, že tyto dívky, poté co budou popraveny, nevstoupí do ráje. Údajně je tento druh pohlavního styku s vězeňkyněmi, které jsou doposud panny, na denním pořádku.

Zpráva *Organization of Women against execution* v Íránu udává následující čísla pro období od roku 1981 do 1990.

- **1428 žen bylo popraveno**
- **187 mělo méně než 18 let**
- **9 dívek mělo méně než 13 let**
- **Nejmladší popravená dívka měla 10 let.**
- **Nejstarší popravená žena měla 70 let.**

Hinduismus

- sahá tisíc let do minulosti
- nejstarším a dodnes aktivním náboženstvím na světě
- jsou miliony hinduistických bohů a bohyň, všichni jsou odrazem nevyššího ducha Bráhma

- všichni hinduisté mají ve svých domovech svatyňky, v nichž provádí denně zbožné úkony
- víra v nekonečný cyklus zrození, života na zemi, smrti a opětného zrodu, v němž se každý jedinec reinkarnuje, na úrovni určité tím, jak strávil předchozí život
- hinduistou se člověk rodí
- nepřipouštějí rozvod za žádných okolností

- Hinduistické děti jsou vychovávány tak, aby dodržovali 5 každodenních povinností:
 - provádět jógu nebo meditaci
 - projevovat úctu rodinnému bohu a uctívat ho
 - chovat bezpodmínečnou úctu vůči starším a předkům
 - nabízet pohostinnost všem chudým a svatým mužům a ženám
 - mít respekt ke všem živým tvorům

Buddhismus

- U zrodu buddhismu stojí osobnost Siddhártama GAautama Buddha
- Buddha je čestný titul znamenající „probuzený“, „osvícený“

- věří, že lidské bytosti jsou touhou připoutány k cyklu zrození, života a smrti a že se mohou nesčetněkrát narodit na různých úrovních existence
- věří, že je možné se vymanit ze sledu znovuzrodů a dosáhnout nirvány
- buddhovo učení – chce rozvíjet kvality nenásilí, moudrosti a soucitu
- buddhisté věří v nejvyšší realitu, ale neříkají ji „Bůh“
- o svém vyznání hovoří jako o fylozofii života než jako o náboženství

Svátky

- Vždy v úplněk, nov a dny první a poslední měsíční čtvrti.
- Každý týden má svůj zvláštní sváteční den.
- Ve dnech úplňku vyhledávají laičtí věřící kláštery.
- 5 základních etických přikázání: neubližovat bytostem, nekrást, necizoložit, nepít opojné nápoje, nelhat.
- V den úplňku dále nesmí po poledni přijímat jídlo, musí se vyhýbat tanci a zpěvu a jakékoliv zábavě, nepoužívat parfémy a nenosit ozdoby.

Děkuji za pozornost!

Literatura:

Ivanová K., Špirudová L., Kutnohorská J.: *Multikulturní ošetrovatelství I.*, 1.vydání, Praha: Grada, 2005. ISBN: 80-247-1212-1, str. 248.

Špirudová L., Tomanová D., Kudlová P., Halmo R.: *Multikulturní ošetrovatelství II.*, 1. vydání, Praha: Grada, 2006. ISBN: 80-247-1213-X, str. 248.

Mastiliaková D. a kolektiv: *Komunikace s cizinci při poskytování zdravotní péče a respektování jejich transkulturní/multikulturní odlišnosti v rámci českého právního řádu.* 1. vydání, Ostrava: 2003, ISBN: 8-7042-344-7, str. 120.

Špirudová L., Bursová J., Tomanová D., Průchová E.: *Multikulturní ošetrovatelství ve vzdělání sester na středních a vyšších zdravotnických školách.* Pracovní materiál, Olomouc: 2002.